

GESOM

GELENEKSEL SPORLARIMIZ VE OYUNLARIMIZ

UYGULAMA ARAŞTIRMA MERKEZİ

“GESOM”

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	4
BÖLÜM I	6
GELENEKSEL TÜRK SPORLARI.....	6
1. Geleneksel Yaya Okçuluğu (Kemankeşlik)	6
2. Geleneksel Atlı Okçuluk	6
3. Olimpik Okçuluk	6
4. Tomak Oyunu	6
5. Matrak Oyunu	6
6. Kabak Oyunu (Atlı Hedef Okçuluğu Olarak Kabak Oyunu).....	9
7. Mangala (Dokuz Kumalak) Oyunu.....	9
8. Aşık Atma Oyunu	9
9. Cirit.....	10
10. Güreş, Karakucak Güreş, Yağlı Güreş.....	10
11. Binicilik	10
12. Tepük Oyunu	10
13. Mızrak Oyunu.....	11
14. Gökbörü (Buskaşi).....	11
15. Çöğen (Çevgân).....	11
16. Otariş (Atlı Güreş).....	12
17. Mısır Odunu (Cop Oyunu)	12
18. Atlı Kızak	12
19. İvik, İvık (Kayak)	13
20. Cambı Atuu.....	13
BÖLÜM II.....	15
MUŞ ve YÖRESİNDE OYNANAN ÇOCUK OYUNLARI	15
MUŞ HALK OYUNLARI.....	18
LOGO ÖRNEKLERİ:	19

GİRİŞ

Muş Alparslan Üniversitesi, Geleneksel Sporlarımız ve Oyunlarımız Uygulama ve Araştırma Merkezi unutulmuş, unutulmaya yüz tutmuş oyunları yeniden hayata kazandırmayı hedeflemiş bir merkez olarak faaliyet göstermektedir. Bu meyanda hem örf ve kültüre dair mirasın gelecek nesillere aktarılması sağlanmış hem de gençlere bu oyunların tarihi ve kültürel kimliğini sportif aktivite olarak gerçekleştirmeleri beklenmiştir.

Merkez olarak çalışmalarımızı 2 bölümde kategorize ettik. İlk olarak okçuluk ile ilgili faaliyetlerimizi gerçekleştirirken diğer yandan içinde yaşadığımız coğrafyanın kendine has oyunlarını gün yüzüne çıkarmaya çalışıyoruz. Bu amaçla 2018-2019 yılı sonunda bölgede yaşayan öğrencilerimize buldukları yerlerde unutulmaya yüz tutmuş çocuk oyunları hakkında veri toplamalarına dair vazifeler verdik. Bizatihi merkez müdiresi olarak kendim de ilçe ve köylerde bu konu ile alakalı röportajlar gerçekleştirdim. Bununla ilgili raporumuzu bir proje kapsamında bilahare değerlendireceğiz.

Kadim bir kent olan Muş ve bölgesinin tarihi dokusunu ön plana çıkarmayı amaçlamış Sultan Alparslan'ın riyasetinde kazanılan Malazgirt Meydan Muharebesi'nde savaş gücünün önemli bir donesi olan ok ve yay kavramlarını, manevi manasını bünyesinde barındırarak zaman içerisinde sportif bir aktivite olarak tezahür etmiştir. Üniversitemizde gençlerimizin kendilerini bu tarihi ve manevi sorumlulukla bu aktiviteye dâhil etmek istedikleri yaptığımız çalışmalarda tespit edilmiştir. Gençlerimizin gerekli eğitimleri yine üniversitemizdeki lisanslı hocamız ve yine lisanslı öğrencilerimizin mihmandarlığında sağlanacak ve bölümler arası yapılacak müsabakalardaki kazanım sonucu üniversiteler arası yarışmalarda üniversitemizi gururla temsil edeceklerdir. Ek olarak her yıl düzenlenen ve düzenlenmesi planlanan Malazgirt etkinliklerinde gençlerimizin bilfiil o atmosferi teneffüs edip katılım sağlayacak olmaları da hedeflenen amaçlar içerisinde. Okçuluk sporu; beden eğitimi, vücut farkındalığı, güç, esneklik, koordinasyon ve dayanıklılık, motor ve sosyal beceriler açısından önemlidir. Kas yapısının gelişiminde önemli bir katkı sağladığı ve sporcuların dik duruş gereksinimi sebebiyle skolyoz rahatsızlığına çözüm getirebildiği bilinmektedir.

Çocuk oyunlarının toplumsal kültürü yansıttığı tartışma götürmezken, kültürün mü oyunu, oyunun mu kültürü yarattığı hala tartışılmaktadır. Hollandalı tarihçi Johan Huizinga, "Homo Ludens" isimli çalışmasında; oyunun, kültürden önce var olduğunu kanıtlamış kültürleri şekillendirenin, farklı anlayışlarla oynanan oyunlar olduğunu ileri sürmüştür. Oyun, her insanın sağlıklı ruhsal gelişiminde etkilidir. Dolayısıyla oyun ve oynanma şekli, insanın karakteristik özelliklerine yansiyabilmektedir. Aynı oyunun farklı yörelerde farklı oynanması belki bu şekilde açıklanabilir. Çocukların oyun etkinlikleri ve kullandıkları oyuncakları çocukluğun önemli bir parçasıdır. Ancak, çocuğun yaşamında son derece önemli olan oyun, teknolojik gelişmeler sonucunda, günümüzde şekil, biçim, ortam, kişi sayısı ve gerekli araç ve gereçler bakımından değişmeye başlamıştır. Oyun, çocuğun iç dünyasını dıştaki sosyal dünya ile birleştirmesine yardım eder. Böylece, o kültüre özgü oyun ve oyuncaklar nesilden nesile aktararak somut olmayan kültürel miras korunmuş olmaktadır. Çocuğun hayal gücü ve yaratıcılığı bu oyunlarla gelişirken, bu oyunlar da, onların üretkenliği sayesinde bizlere zengin bir malzeme olarak geri dönecektir. Kültürümüze özgü bu oyunların tümüyle kaybolmadan derlenmesi ve derlenen bu oyunların, yine çocuklar için etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Kültürel açıdan oldukça zengin olan Muş ve çevresinde çocukların sıkça oynadıkları birçok oyun bulunmaktadır. Bu oyunların tamamının, yardımlaşma, kaynaşma, birlikte hareket etme, disiplin gibi davranışları kazandırma amacıyla olduğu söylenebilir. Bu çalışma ile Muş yöresinde geçmiş yıllarda, çocuklar tarafından oynanan oyunlar belirlenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Araştırma, bir alan araştırması olup betimsel bir çalışmadır. Yetişkinlerle yapılan söyleşiler sonucu gerçekleştirilen bu çalışma, bir sözlü tarih denemesi

sayılabilir. Aşağıda bu oyunlardan bazılarının ismini vermekteyiz. Kültürel açıdan oldukça zengin olan Muş ve çevresinde çocukların sıkça oynadıkları birçok oyun bulunmaktadır. Bu oyunların tamamının, yardımlaşma, kaynaşma, birlikte hareket etme, disiplin gibi davranışları kazandırma amacıyla olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak; Muş Alparslan Üniversitesi gençlerini sosyo-kültürel ve sportif alanlarda desteklemek ve üniversitemizi ulusal ve uluslararası platformlarda temsil edecek alt yapıyı oluşturarak bu alanda da gururla temsil etmeyi sağlamak öncelikli hedefimizdir. Ayrıca Muş Alparslan Üniversitesi BESYO ve Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ile her daim irtibat halinde olup bazı çalışmalarımızı birlikte yürüttüğümüzü belirtmek isteriz.

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇIPLAK

BÖLÜM I

GELENEKSEL TÜRK SPORLARI

Türklerin cengâverlik ve alpliklerini spora daha fazla zaman ayırarak geliştirmiş olduklarında kuşku yoktur. Savaşlarda başarılı olmalarının sebeplerinden biri, onları savaşa sürekli hazır tutan bu spor etkinlikleridir. Hunlardan beri yapıldıkları kesinlikle tespit edilmiş olan ve ata sporu olarak anılan ata binmek, ok atmak, cirit, gülle, güreş, doğancılık, avcılık, kılıç kullanma, koşu, atlama, çevgen/çögen, gökbörü, tepük (futbol), tomak, ıvık (kayak), matrak vb. oyunlar onların mücadele azmini güçlendirirdi. Kadınların da iştirak ettikleri top oyunları (futbol, çevgen vb.), çelik çomak oyunları ve diğerleri, Gök-Türkler çağında Çin'e de ulaşmıştı. Çocuklar çok küçük yaştan itibaren büyükleri taklit ederek, kız erkek ayırt etmeksizin, tahtadan at ve kılıçla oynarlar, sonra koyun ve keçi gibi hayvanların üzerlerine binerler, böylece aşama aşama bunların gerçeklerini kullanmaya alışırldı. Bugün de Anadolu'da çocukların gerek küçükbaş hayvanlar üzerine binmeye çalışmaları gerekse ayçiçeği saplarını ya da uzun değnekleri, at vb. araçlar yerine kullanarak çeşitli oyunlar oynamaları, tabii çevrede yaşamının bir sonucu olmakla birlikte ata kültürünün çocukların dünyasındaki yansımından başka bir şey değildir.

1. **Geleneksel Yaya Okçuluğu (Kemankeşlik)**
2. **Geleneksel Atlı Okçuluk**
3. **Olimpik Okçuluk**
4. **Tomak Oyunu**

Tomak, 65 cm.lik kırbaç şeklinde örülü 1 cm çapında ipin ucuna yumruk büyüklüğünde içi kar keçesi dışı deri olan yuvarlak Tomak iştirilmiş oyun aletidir. Tomak oyunu bir takım oyunudur. Cirit'e benzer, ancak değnek yerine tomak denilen üstü meşin, içi keçe ve uzunluğuna kesilip kadın saç gibi örülmüş, tutulacak yeri uzun, vurulacak ucu yassı, kamçı gibi bir spor aracıyla oynanır. Tomak oyununu daha çok saraylılar oynar, padişah da seyrederdi. Altmışar kişilik iki takımla oynanır. Eldeki tomak ile hasmın sırtına vurulmaya çalışılır. Saldırıları atlatmak için çok seri hareket etmek gerekir. Günümüzde bu oyunun bir benzeri “tura” diye adlandırılır ve ucu düğümlü bir mendille oynanır. Tomak oyununda sırta her vuruş 1 puan değerindedir. Sırt harici vuruşlar puan getirmez.

5. **Matrak Oyunu**

Malzemeler:

- Matrak; Lobut şeklinde ucuna sünger dışına deri sarılmış sopa.
- Kalkan; Yumuşak yuvarlak kalkan şeklinde küçük yastık.
- Miğfer; Kafanın tamamını koruyan kafa koruyucu.
- Tahta Kılıç; Boyu 90 cm olan Türk kılıcı formatında sopa (pala).
- Kıyafetler; Eğitimci Yeniçeri kıyafetinden spor yapmak için geliştirilmiş Aba giyerler. Sporcular geleneksel kısa şalvar şeklinde pantolon ve kısa cepken yelek giyerler.
- Kuşak; Kırmızı, Turkuaz ve Siyah renklerde geleneksel geniş dolama kuşak.
- Kolçak; Kolu, bileği ve eli koruyan tutmayı engellemeyen yarım eldiven.
- Dizçek; Ayaküzeri ve kaval kemiğini korumak için özel tasarlanmış koruyucu malzeme.

- Kasık koruyucu; Kasık bölgesini korumak için özel tasarlanmış malzeme.
- Göğüs Koruyucu; Bayanların göğüs bölgesini korumak için özel tasarlanmış malzeme.
- Zırh; Vücudun tamamının korunması için özel tasarlanmış kıyafet.

Yarışma Kuralları:

a- Genel Kurallar

a) Müsabakaya katılacak sporcuların sıkletleri, kulüpleri ve hangi dalda müsabaka yapacakları yarışma öncesinde belirlenir. Sporcuların lisans, tescil, vize ve sağlık izin belgeleri yarışma öncesi kontrol edilir.

b) Tüm oyunlarda müsabaka öncesi hakemlerin son kontrolünden sonra oyuncular karşılıklı “Benimle Cenk Meydanına çıktığınız için teşekkür ederim.” derler ve karşılıklı selam verdikten sonra oyun başlar. Müsabaka sonunda ise “Kasıtlı ve kasıtsız hatalarımdan dolayı özür dilerim.” derler ve karşılıklı selam verdikten sonra galip oyuncunun eli yukarı kaldırılarak oyunun sonucu açıklanır.

b- Matrak kalkan, Çift Matrak, Kalkan Tahta Kılıç ve Tomak Oyunu Kuralları ve Yasak Hareketler;

- Matrak Kalkan, Çift Matrak, Kalkan Tahta Kılıç ve Tomak oyununda sporcular sıkletlerine göre belirlenmiş süre içinde üç oyun oynar. Üç oyundan ikisini alan sporcu kazanır.
- Matrak kalkan ve Çift matrak oyununda amaç rakibin kafasına matrakla dokunmaktır. Her dokunuş bir puan değerindedir. Matrak kalkan ve Çift matrak oyununda rakibin kafası haricinde başka yerlerine vurmamak yasaktır. Kafaya sert vuruşlar yasaktır.
- Kalkan tahta kılıç oyununda kafaya vuruş 3 puan, vücuda vuruş 2 puan, kol ve bacağına vuruş 1 puan değerindedir.
- Rakibe kalkanla vurmamak, oyun aleti veya koruyucu malzemesi yere düşen rakibe vurmamak yasaktır.
- Müsabakalarda oyun aletlerini bilinçli bir şekilde elden çıkarmak, yere atmak yasaktır.
- Kafa vurmamak, tokat ve yumruk vurmamak, tekme atmak, diz vurmamak, cenk oyunu aşırma tekniği uygulamak yasaktır.

c- Cenk Oyunu Kuralları ve Yasak Hareketler;

- Cenk Oyununda amaç rakibi Muşt Zen ve Laked Zen teknikleri yanı sıra Cenk Oyunu aşırma teknikleri ile aşırarak ve yerde yapılan mücadelede rakibe zarar vermeden pes ettirmek hedeflenir.
- Müsabıkların sıkletlerine göre belirlenmiş süre içinde rakibini pes ettiren oyunu kazanır.
- Beraberlik durumunda puana dayalı aynı süre ile bir oyun daha yapılır. Rakibe uygulanan etkin ve net Muştzen ve Laked kup tekniği 1 puan. Aşırma teknikleri temiz ve net uygulandığı takdirde; Rakibin ön düşmesi 2 puan, Rakibin yan düşmesi 3 puan, Rakibin Sırt üstü düşmesi 4 puan.

- İkinci oyun sonunda beraberlik olursa ilk puanı alanın kazandığı bir oyun daha yapılır.
- Rakibin sakatlayıcı yerlerine vurmaktır (sırt, kasık, boğaz, diz kapağı) Tek ya da çift elle boğazı sıkmaktır. Yerdeki rakibe vurmaktır, yerdeki rakibin ayaktaki rakibe vurması, tırnaklamak, ısırma, rakibi kafası üzerine gelecek şekilde aşırma yasaktır.

d- Cezalar

- Hakemin dur ihtarına rağmen dinlememek ve hakemle münakaşa etmek, orta hakeme ve sayı hakemlerine sporcu veya antrenörlerin müdahale etmeleri yasaktır.
- Devamlı meydan dışına çıkma yasaktır.
- Yarışma sonunda kazanan rakibin aşırı sevinç, böbürlenme veya üzüntü, isyan göstermesi yasaktır.
- Yasaklı hareketleri bilinçli bir şekilde yaptığı Başhakem tarafından tespit edilenler diskalifiye olur.
- Yasaklı hareketleri yapan sporcu ikaz alır. Üç ikaz alan diskalifiye olur.
- Sportmenliğe yakışmayan her türlü hareket ve davranış kesinlikle yasaktır. Bu gibi durumlarda Antrenör ve sporcuya yönetmelikler çerçevesinde ceza verilir.

e-Sıkletler ve Yarışma Süreleri

Matrak müsabakası sıkletleri ve müsabaka süreleri aşağıya çıkarılmıştır:

- Minik Sıkletler: 30-35-40-45-50-55-60-65-+75 olmak üzere 9 sıklettir. Yaş Grubu 12-15 yaşlarında olacaktır. Matrak ve Tomak oyununda Müsabaka süresi miniklerde 3 oyun 2 dakikadır. Cenk Oyununda 3 dakikalık tek oyun.
- Yıldız Sıkletler: 35-40-45-50-55-60-65-70-+85 olmak üzere 9 sıklettir. Yaş Grubu 15-17 yaşlarında olacaktır. Matrak ve Tomak oyununda Müsabaka süresi yıldızlarda 3 oyun 3 dakikadır. Cenk Oyununda 5 dakikalık tek oyun.
- Genç Sıkletler: 50-55-60-65-70-75-80-90-120 olmak üzere 9 sıklettir. Yaş Grubu 17-20 yaşlarında olacaktır. Matrak ve Tomak oyununda Müsabaka süresi gençlerde 3 oyun 3 dakikadır. Cenk Oyununda 5 dakikalık tek oyun.
- Büyük Sıkletler: 55-60-65-70-75-80-90-100- +110 olmak üzere 9 sıklettir. Yaş Grubu 18 ve yukarı yaşlarında olacaktır. Matrak ve Tomak oyununda Müsabaka süresi büyüklerde 3 oyun 3 dakikadır. Cenk Oyununda 5 dakikalık tek oyun.
- Köy düğünlerinde yapılacak Tomak Müsabakalarında 30-35-40-45-50-55-60-65-70-80-90-100-+110 olmak üzere 13 sıklettir. Tomak oyununda müsabaka süresi 3 oyun 3 dakikadır.

f- Cenk Meydanı

Tüm Matrak yarışmaları yaz aylarında açık alan çim sahalarda yapılır. Kış aylarında ise kapalı spor salonlarında güreş minderi veya özel hazırlanmış yer döşemeleri üzerinde yapılır. Bu alan iç halka çapı 7 metre dış halka 9 metre olacak şekildedir. Dış halkanın etrafında 1,5 metrelik korunma alanı olur. Çim sahalarda yukarıda belirtilen sınırlar beyaz kalın çizgi ile belirtilir. Saha etrafı geleneksel çadır vb. yapılarla sporcuların beklemleri için alanlar oluşturulur.

g- Cenk Müziği

Tüm müsabakalarda yarışmaların seyrini etkilemeyecek şekilde Mehter müzikleri çalınır.

h-Hakemler

Tüm müsabakalarda bir orta hakem ve iki sayı hakemi yarışmayı yönetir. Masa hakemleri; fikstür, süre ve baş hakem olmak üzere 3 kişidir. Bir yarışma için toplamda 6 hakem görev alır.

6. Kabak Oyunu (Atlı Hedef Okçuluğu Olarak Kabak Oyunu)

Kabak oyununa ilişkin ilk kayıtlar XIII. yüzyıl Memlûk coğrafyasından gelmektedir. Oyunun, ortaya çıkışında Memlûkler tarafından gerçek kabakla oynandığından, kabak oyunu adını aldığına dair bilgiler vardır. Sonraları, değişik Türk kültür çevrelerinde güvercin, ördek gibi kanatlı hayvanlarla, altın ve gümüş top, elma veya kupa gibi değerli eşyalar kullanılmasına rağmen, oyunun orijinal adı muhafaza edilmiştir. Meydan, Kabak Meydanı (Meydanü'l-Kabak) olarak da adlandırıldığına göre, daha çok kabak okçuluğunun uygulandığı bir mekân olmalıdır. Oyun, Memlûklerde Sultan Baybars'tan sonra, Sultan Kalavun ve el-Eşrefü'l-Halil devirlerinde de moda idi. Sultanların ve emirlerin, doğum ve sünnet törenlerinde kabağa ok atış yarışmaları düzenlenirdi.

7. Mangala (Dokuz Kumalak) Oyunu

8. Aşık Atma Oyunu

Türk tarihinin en eski dönemlerinden bugüne ulaşan birçok oyundan biri olan “aşık oyunu“, bugün hâlâ Orta Asya'nın muhtelif bölgelerinde benzer adlarla oynanmaya devam eden, Türkiye gibi bazı ülkelerde de değişik şekillere bürünen millî bir oyundur. Bu oyun, ismini koyun, kuzu ve keçilerin arka bacaklarındaki diz eklemine bulunan aşık kemiğinden almaktadır. Dört köşesi bulunan aşık kemiği, oldukça dayanıklıdır ve eski zamanlarda insanlar tarafından oyun aracı olarak kullanılmıştır. Bu oyun bugün hâlâ en eski şekliyle Kırgızistan ve Kazakistan gibi Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde oynanmaktadır. Bununla birlikte, Anadolu'daki misket, bilye, gülle gibi adlarla anılan bazı oyunlara ilham kaynağı olduğu düşünülmektedir. Aşık oyunları, kemiğin yüzleri dikkate alınarak, oynama şekillerine göre, taş sayısına göre veya en basit usullerde olmak üzere çeşitlidir. Bütün oyunlarda aşık kemikleri, oyunu oynayacak kişinin sermayesidir ve oyunun sonunda kemiği kaybetme veya yeni kemikler kazanma ihtimali vardır.

Bu oyunlardan bir tanesinde, oyunu oynayacak kişiler, birer veya oyunun türüne göre birden fazla aşık kemiğini hizalı biçimde yatay olarak dizerler. Sonra dizilen kemikleri vurmak için kullanacakları kemikleri en uzağa fırlatarak sıralama yaparlar. Birinci gelen ilk atar, sonuncu gelen ise kaleyi belirler. Kale, dizilen kemiklerin sol veya sağ başından biri olabilir. Sonra kemiklere yaklaşık beş metre uzaktan bir çizgi çizilir ve o çizgiden sırayla yerdeki kemiklere atış yapılmaya başlanır. Kaleyi vuran bütün kemikleri alır, kaleye ne kadar yakın vurabilirse o kadar kemik alınır. Aşık kemiğinin “cuk, tok, allı, kazak” olmak üzere dört yüzü vardır. Yerdeki kemiklere atmak üzere ayırdığımız aşık kemiği, büyük olanlar arasından seçilir ve ağır olması için içerisine kurşun dökülebilir. Bu kemiğe “elcik” veya “enek” denilir. Yere atılan kemik dört farklı şekilde durabilir ve yukarı gelen, göğe bakan kısmının şekline göre muhtelif adlar alır. Aşık kemiğinin daha yatay, enli olan kısmının çukur tarafı yukarı geldiğinde “aç“, tersi gelirse “tok” adını alır. Dar olan kısmın çıkıntılı tarafı üst kısma gelirse

“kıt“, tersi gelirse “bey” adını alır. Bu adlar Kazakçada “şige, büge, alşı, tãyke” şeklinde söylenir. Yine Anadolu’da misketlerle oynamaya alışık olduğumuz bir şekil, aşık oyununda da vardır. Yere bir çukur açılır veya bir çocuğun bağdaş kurarak oturabileceği büyüklükte bir daire çizilir ki bu alana “zıda” adı verilir. Bu alan, içerisine çizilen çizgi üzerinde en az 10-15 tane aşık kemiğini alacak kadar geniş olmalıdır. Dairenin içerisine sırayla kemikler –kazak tarafları üste gelecek şekilde– dizilir. Sonra oyuncular enek adı verilen el aşıklarıyla yerdeki kemiklere atış yaparlar, içeriden çıkardıkları kemikleri kazanırlar. İlk atış daire dışındaki mesafeden yapılır; fakat diğer atışlar, dairenin hemen kenarından, eneği başparmakla işaret parmağının arasına sıkıştırarak yapılır. Aşık kemiklerinin boş kısımları, ağır olması için ziftle veya kurşunla doldurulabilir. Ayrıca aşıklar, bazı kök boylarla farklı renklere boyanabilir. Bu oyunu sadece çocuklar değil, her yaştan insan oynar. Aşık kemiğini, hayvanın diz ekleminden çıkarmak biraz hüner gerektirir. Kasapların kolayca çıkardıkları bu kemikler, aynı zamanda atlarda da bulunur ve bu daha değerlidir, genelde enek / elcik olarak kullanılır. Kemik, kaynatıldıktan sonra kolayca ayrıldığı için böyle de çıkarılabilir.

Aşık oyununun birçok şekli bulunmaktadır. Yukarıda sadece iki oyun şekli anlatılmıştır ve bu oyunlar, Anadolu Türklüğünün misket / bilye oyunuyla birebir örtüşmektedir. Tek fark, aşık kemikleri yerine camdan yapılan renkli topların almasıdır. Oyun içi kuralları bile aynıdır ve aslında bu oyun, bugün birçok Türk ülkesinde olduğu gibi süregelen bir kültürün devamıdır. Hatta Türkçedeki “aşık atmak” deyiminin bu oyundan ileri geldiği bilinmektedir. Bu oyunlarla eğlenerek, kazandığı aşıkları / misketleri yastığının altına koyarak uyuyan bir çocukluk yaşayanlara ne mutlu.

9. Cirit

Cirit Anadolu’da gelişen ve yaygınlaşan bir atlı oyundur. Bu oyun esasında bir harp oyunudur. Levha zırhlarla donanmış Avrupalı şövalyelere karşı tek bir kargıyla yetinmeyen Osmanlı sipahisi, bir kubur içinde taşıdığı üçlü ciritleri kullanıyordu. Bunlar genellikle boyları 80 cm civarında fırlatılan silahlardı. Savaş sırasında isabetli atış yapabilmek için yapılan talimlerden geliştiği sanılan cirit, Anadolu’da çok sevildi. Genç Osman, IV. Murat gibi bazı padişahların ciriti çok sevdikleri ve hatta bizzat oynadıkları bilinmektedir. Cirit oynayan atlılara cündî denirdi. Osmanlı döneminde bugünkü derbi maçlarını aratmayacak heyecanda cirit müsabakaları düzenlenirdi. Saray görevlileri olan Akağalar ile Karağaların mücadeleleri ile Bamyacılarla Lahanacılar arasındaki müsabakalar ilgiyle izlenirdi. Cirit oyununda, her iki takımında yedişer atlı bulunur. Her takımın alay denilen kendine ait alanı vardır. Rakip takımın oyuncusu diğer takımın alayının önüne gelir ve bir oyuncuyu hedef alarak ciridi fırlatır. Ciridini atan oyuncu derhal kendi alayına doğru kaçır. Ancak rakip oyuncu da kaçan oyuncuyu takip ederek onu vurmaya çalışır. Vurursa puan alır, kaçan oyuncu atılan ciridi yakalarsa, O puan alır. Bir oyuncu kaçan oyuncuyu yakalarsa ama ciridini atmayıp bağışlarsa O da puan ile ödüllendirilir. II. Mahmut döneminde cirit oynanması yasaklanmış olsa da ciride olan ilgi devam etmiş, zayıflayarak da olsa günümüze ulaşabilmiştir. Bugün Anadolu’da 10’un üzerinde ilimizde cirit oynanır, altmıştan fazla cirit kulübü vardır.

10. Güreş, Karakucak Güreş, Yağlı Güreş

11. Binicilik

12. Tepük Oyunu

Kaşgarlı Mahmud’un 11. yy’da hazırladığı, Türkçenin bilinen en eski sözlüğü Divânu Lüğati’t-Türk’te “Tepük” adlı bir oyundan bahsedilir. “Kurşun eritilerek iğ ağırsağı şeklinde dökülür, üzerine keçi kılı veya başka bir şey sarılır, çocuklar bunu teperek oynarlar.”

- 13. Mızrak Oyunu**
14. Gökbörü (Buskaşı)

Gökbörü oyunu Türklerin en eski milli oyunlarından birisidir. Bugün bile Türkistan Türklerinin en önemli atlı sporlarından olan bu oyuna Türkiye’de “Öndül Kapmaca” adıyla rastlanmaktadır. Bu oyuna Türkistan’ın bazı bölgelerinde “Kökperi” veya “Köpkeri” de denilmektedir. Bu oyun özellikle Kırgızlarda, Özbeklerde, Türkmenlerde daha bilinmektedir. Kazakistan’ın Seyhun bölgesiyle bu bölgenin kuzeyindeki bozkırlarında canlı bir biçimde Gökbörü oyunu yaşatılmaktadır. Ancak İrtiş nehri bölgesinde ve Sibirya’da yaşayan Kazak ve Kırgızlarda bu oyunun ancak adı kalmış ve unutulmaya başlamıştır. Eski Türk destanlarında Gökbörü oyunu adı çok geçer. Bazı zalim düşmanlar Gökbörü veya oğlak yerine konularak askerle parçalatılırdı. Cirit gibi atlı bir spor olan bu oyunun kuralı; at salıp koşarak oğlağı kapmaktır. Oyundaki alet, başı ve ayakları kesilen ve içine saman doldurulan bir oğlak olduğu için oyuna oğlak da derler. Gökbörü oyunu Türk boyları arasında değişik biçimlerde oynanmaktaysa da aşağı yukarı aynı gibidir.

Kazak ve Kırgızlarda bu oyun şu şekilde oynanır: Kesilmiş bir oğlak, oyuncu atlılardan biri tarafından yerde veya havada yakalanır. Yakalayan bu oğlağı, atlı eğeri üzerine koyup ayağı ile sınıksız tuttuğı halde alabildiğine atını koşturur. Diğer oyuncu atlılar onu takip eder. Oğlaklı atlıya yalnızca yetişmek yetmez. Ondaki tuttuğı oğlağı almak gerekir. Atlıya yetişen kişi oğlağı alamıyorsa onu attan düşürmek için uğraşır. Oyuncuyu attan düşürmek Kazaklarda çok beğenilen bir şeydir. Oğlaklı oyuncu avını kaptırmadan belirlenen yere geldiğı zaman oğlağı bırakır ve bu sayede puan kazanmış olur. Atlılardan biri yerdeki oğlağı alır ve diğer atlılar onu takip etmeye başlarlar. Gökbörü oyununda atın iyi olmasından ziyade binicinin yetenekleri önemlidir. Çünkü bu oyun savaş eğitimi gibidir. Savaşçılar da eski çağlarda çok iyi biniciler olmak zorundaydılar.

Diğer Türk boylarından birinin Gökbörü oyunu hakkında Philip Borchers de şu bilgiyi vermektedir: Kesilen oğlağın içi çıkarıldıktan sonra karnı dikilir ve ayakları kesilir. Bu biçimde de oğlağın kilosu yine elli kiloyu bulur. Av yolun üzerine bırakılır. Atlılar ona doğru koşarlar. İçlerinden birisi atından eğilerek oğlağı alır. Eğerin önüne yerleştirir. Ayaklarıyla sıkıca tutar. Sol elinde dizgin, sağ elinde kamçı olduğu halde dörtlüye uzaklaşır. Atının bu biçimde eğerin üzerinde durması çok zordur. En önde bacağının altında avı olan atlıyı diğer oyuncular oğlağı almak için takip ederler. Atlı avını kaptırmadan oyun alanını bir kez dolaşırsa puan kazanmış olur. Sonra koyunu yere atar. Kim en fazla puan kazanırsa günün galibi o olur. Oyuncular birinciye yetişirse onu sararlar ve koyunu almak için çok çetin bir boğuşma meydana gelir. Öğleden sonra oyun bitince kesilen hayvan kızartılır ve yenir. Gökbörü oyunu birçok Batılı gezgin tarafından anlatılmış ise de oyunun kuralları genelde aynıdır. Gökbörü oyunu çok eski çağlara uzanan bir tarihe sahiptir. Türklerin savaşa hazırlanmak için devamlı oynadıkları milli bir oyundur. Kök-Türklerden kalmış olması büyük olasılıktır.

15. Çöğen (Çevgân)

“Çevgen” sözcüğü bazı kaynaklarda "çevgen" in sopa anlamına gelen çüb, çübigân, çulgân, çüygân ya da çavl’dan, geldiğini, bu nedenle Pehlevce (orta Farsça) olduğunu; Türkçeye “çögen” ve Grekçeye de “tsukanion”, Haçlı seferleri sırasında Fransızcaya “chicane” ve “chicaner”, Lâtinçeye “chugua”, ve “chuca”, İspanyolcaya “choca” ve “chagun”, Almancaya “schagun” şekillerinde girdiğini; bazı kaynaklar Tibetçe pulu’dan geldiğini, polo’nun da buradan çıktığını söylemektedir.

Divanu Lügati't-Türk'te sözcük, "çögen" şeklinde geçer. "Ol manga çögen eğişdi" (O bana çevgen eğmekte yardım etti); "O çögen egtürdi." (O çevgen eğdirdi); "Ol anım birle çögen urdı ümleşü." (O, onunla şalvarını ortaya koyarak çevgen oynadı) sözlerinden çevgenin Türkler arasında ortaya bir ödül konularak yarışma ortamı içerisinde oynandığı ve aynı zamanda oyun aletlerini imal ettikleri anlaşılmaktadır. Kutadgu Bilig'de yer alan ifadeler bize, elçilerin, Hey'et (astronomi), hendese (geometri), tıp, yabancı diller, satranç gibi maharetlerin yanı sıra "çögen" ve "cirit" oyunu gibi atlı sporlarda da maharet sahibi olmaları gerektiğini, bu oyunlara çok önem verildiğini göstermektedir. Cirit oyununda mahir olmalı Ok atmasını iyi bilmeli kuşçuluk ve avcılıkta üstün gelmeli.

Çevgen Oyununun Özellikleri ve Kuralları:

Çevgen, genellikle altışar veya dörder kişilik iki takımla ve at üzerinde, 240x160 metre boyutlarında geniş ve düz bir meydana oynanır. Sahanın büyüklüğüne göre takımların 50'şer oyuncuya kadar çıktığı olur. Çevgen ucu eğri, çengelli ve sapı 1.20 ile 1.50 m. boyunda bir değnek olup oyun da adını bu değnekten almıştır. Oyunda kullanılan toplar ise 10-15 cm. çapında olup söğüt veya akçağaç budağından veya küçük çakıl taşı etrafına pirinç samanı sarılmak ve üstünü deri ile kaplamak suretiyle yapılırdı. Oyundaki amaç, hakemin saha ortasında yere koyduğu bu topu, yarımşar saatlik devreler içinde, karşı takımın kalesine sokarak ya da belirlenmiş bir hedefe isabet ettirerek fazla sayı yapabilmektir; çok sayı yapan taraf, ortaya konulan ödülü alırdı. Oyunda bazı hareketler de kural dışı kabul edilirdi. Bunlar: Atını rakibinin atına çarptırmak, önünü kesmek, çevgen ile rakibe ya da rakibin atına vurmak gibi kurallardır.

16. Otariş (Atlı Güreş)

17. Mısır Odunu (Cop Oyunu)

Anadolu'da artık sadece Balıkesir'de ve Ege'nin birkaç yerinde oynanan bu oyunda amaç, dörtnal koşarak gelen atlıların ellerindeki, mısır odunu denilen bir değneği yere vurdurarak, 5-6 metre gibi bir yüksekliğe çekilen ipin üzerinden aşımaya çalışmaktır. Davul zurna eşliğinde ve genellikle düğünlerde oynanan bu oyun, İstanbul'da cirit oyununun yasaklanmasından sonra bir dönem sarayın gözde atlı oyunlarından olmuştur.

18. Atlı Kızak

Uluslararası yarışma niteliği kazanmış tek kişilik "luge" ve çift kişilik "bob" kızak yarışlarına benzeyen geleneksel kızak yarışlarının yerel adı "kayık" yarışlarıdır. Yarışlarda önceden su dökülerek dondurulmuş eğimli kızak yolundan vücudun herhangi bir bölgesinden yardım almadan yukarıdan aşağıya doğru özel ağaçtan yapılmış kızak/kayıkla en uzağa gitmek amaçlanmaktadır. Çin kaynakları insanların kar üzerinde dizden aşağı özel aletler takarak karda yürüdüğü/kaydığını belgelemektedir. Türk boylarından "Basmiller" in kalkana benzer iki tarafı yukarıya kıvrık alt tarafına kayıp devrilmeyi engelleyen at derisi yapıştırdıkları belirtilmektedir. Yaptıkları özel yardımcı ile dağdan aşağı av hayvanlarını kovaladıkları ayrıca düzlüklerde ise ellerindeki bastonlar yardımcı ile kayarak avlandıkları aynı kaynaklara dayandırılır. Kızak sporunun zamanla değişik formlarda pek çok ülkede farklı yarışma stillerine dönüşerek yapıldığı görülmektedir. Türk toplumlarında yarışma şeklinde Anadolu'nun pek çok bölgesinde kış aylarında çeşitli kızak yarışları yapılmıştır. Geçmişte geleneksel olarak pek çok bölgede yapılan kızak yarışları günümüzde Kastamonu'nun Küre ilçesine bağlı Belören Köyü, Ağrı ili ve civarında yarışma ortamında belli kurallarla yapılmaktadır.

19. İvik, İvık (Kayak)

Türkler, insanların karda batmadan kayarak ilerlemesine yarayan bu araca kayak sözcüğü yerine “çana” adını vermişlerdir. Kayağın geçmişi oluşturulan bu alet Milattan Önce 4000 yıllarında Baykal Gölü çevresinde, karda yürüme aracı olarak kullanılmış, Avrupa'nın kuzeyindeki ülkelerden çok önce Orta Asya'da Türk boyları tarafından avcılık, taşımacılık ve spor olarak da yapılmıştır. Göçlerle İskandinav ülkelerine ulaşan kayak, Avrupa'da XVIII. Yüzyıldan sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Osmanlılar döneminde kayak görevi gören araca Anadolu'daki Türk ağızlarında “ivik” denilmekteydi. Hatta Bursa'da bu araçları yapan bir İvikler Çarşısı'nın olduğu bilinmekteydi.

20. Cambı Atuu

Kırgızların toy, aş gibi büyük toplantılarında görülen bir atıcılık yansıması niteliğindedir. Kazaklarda bu oyun "Yamba kapuv" olarak bilinmektedir. Söz konusu türden toplantılar yemek yenildikten sonra seyir yerine çıkılır. Yarışmaya katılacak atıcılar ve avcılar silahlarını hazırlayarak beklerken alanın uygun bir yerinde sağlam bir ağaçtan (genellikle köknar) bir direk toprağa çakılır. Direğin üstüne, yanlamasına, bir kulak boyunda "şırgıy" adı verilen bir başka ağaçtan direk konur. Bu yanlamasına direk hem toprağa çakılan büyük direğe, hem de oradakurulan çadırlara bağlanarak sağlamlaştırılır. Nihayet "cambı" (hedef)lar (bu, geçmişte "at tersi" yani tezek olmuştur) dokuz veya on beş yerinden bıçakla yapılan ağaç deliklerine -keçe parçasına dikilerek- bağlanır. Atıcılar, atlarına yanbinerek yerlerini alırlar. Yere çakılan direk ne kadar uzun ise, atıcılar o nispette hedefe yakın duracaklardır. Nihayet atlara kamçı vuran bir görevli yarışmayı başlatır. Yarışmacı sayısı "şırgıy"ın üzerindeki delikler veya o deliklere asılan hedeflerin sayısına eşit olur. En iyi şekilde hedefi vuran atıcı “bayge”yi (hediye) alır; bayge ise genellikle kımkap örtülmüş bir deve ve sağrısına “çapan” konmuş bir attır. "Cambı"yı vurup yere düşüren olursa, ona yerden almadan kazanmış sayılmaz. Birden fazla "cambı" vuran, onları sıraya dizip, seyredenlere gösterir. “Cambı”yı vuramayan atıcı atının kuyruk tüylerini yolar. Eğer konulan “cambı”yı hiç kimse vuramazsa yarışı düzenleyen kişi kendi hayvanlarından (katılan atıcı sayısınca) koşarak isteyene vermek zorundadır. İşleyişinde de görüldüğü üzere atıcıların başarısız olduklarında atlarının kuyruk tüylerini yolmaları bu oyunun "avcılık-çobanlık" kültürümüzün izleri olduğu yolundaki görüşlerimizi güçlendirmektedir. Çünkü hayvancılıkla geçinen ve bu sebeple konar-göçer bir hayat yaşayan Türklerin at, epik dönem anlatmalarında sahibi ile beraber düşünülür. Mesela Manas Destanı'nda, Manas ile aynı günde doğar. “Cambı atuu” oyununda cambıyı vuramayan kişinin atının tüylerini yolmasının nedeni, budur. Yani at, sahibinden dolayı başarısızdır; materne at da iştirak ettirilmiştir. “Cambı vurma” oyununun en güzel örneği Kırgız Türklerinin avcılık ve buna bağlı olarak gelişen atıcılığın ön planda olduğu bozkır kültürünün temelini teşkil ettiği “avcı-çoban” hayatlarından izler taşıyan Kococaş Destanı'nda görülmektedir.

	GÖKBÖRÜ	ÇEVGAN(POLO)	GELENEKSEL OKÇULUK
ALAN	6358 m ³	240X160 m	70-90 m
MALZEMELER	At, tulum (80cm), eğer, kamçı.	At, ağaç sopa (120-150 cm), keçi derisinden yapılmış top(10-15 cm), kale (5-6 m).	Tırkeş, sadak, kolluk, zihgir, ok, yay, börk, zırh, hedef tahtası (puta), göğüslük, dürbün.

ÇALIŞMA VE EĞİTİM YAPILACAK OYUNLAR

1. Geleneksel Yaya Okçuluğu (Kemankeşlik)
2. Geleneksel Atlı Okçuluk

3. Olimpik Okçuluk
4. Tomak Oyunu
5. Matrak Oyunu
6. Kabak Oyunu (Atlı Hedef Okçuluğu Olarak Kabak Oyunu)
7. Mangala (Dokuz Kumalak) Oyunu
8. Aşık Atma Oyunu
9. Cirit
10. Güreş, Karakucak Güreş, Yağlı Güreş
11. Binicilik
12. Tepük Oyunu
13. Mızrak Oyunu
14. Gökbörü (Buskaşı)
15. Çöğen (Çevgân)
16. Otariş (Atlı Güreş)
17. Mısır Odunu (Cop Oyunu)
18. Atlı Kızak
19. İvik, İvık (Kayak)
20. Cambı Atuu

Yukarıda adı geçen diğer oyunlar (Muş) bölgemizin imkânları doğrultusunda malzemelerine erişebileceğimiz niteliklere sahip beden ve zekâ geliştirici oyunlar olup araştırma merkezi kapsamına alınması tarafımdan uygun görülmüştür.

BÖLÜM II

MUŞ ve YÖRESİNDE OYNANAN ÇOCUK OYUNLARI

1. **Rêz (Rez):** 3 taş ile oynanır. İki kişi arasındaki taşları aynı sıraya getirme müsabakasıdır. Taşlarını ilk önce aynı hizaya getiren oyunu kazanır. İki kişi tarafından oynanır. Her oyuncunun üç tane küçük taşı vardır. Yere önce bir kare çizilir. Kare içerisine artı yapılır. Her iki oyuncunun taşları çizgilerin kesiştiği yerlere karışık olarak bırakılır. Oyuncular sırasıyla hamle yaparlar. Oyunda öncelikle üçtaşını aynı hizaya getiren oyuncu oyunun galibidir. Esas olan üçtaş aynı hizaya rakibinden önce getirmek olduğundan öncelikle rakibin hamle yapması önlenmelidir.

2. **Delûr Ağaç:** Anadolu'nun folklor / edebiyat hemen her yöresinde oynanan çelik çomak oyununun değişik bir versiyonu olan "Dellur Ağaç" oyunu da sevilerek oynanmaktadır. Ancak bu oyunlardan çok daha farklı, oynandığında tüm kasaba, köy veya mahallelinin dâhil olduğu bir oyun vardır ki gerek oynanma şekliyle gerek oyun malzemeleriyle ve gerekse tarihsel, kültürel değerleriyle dikkat çekicidir. En az iki ve üstü kişi sayısı ile oynanır. Herkesin bir sopası vardır. Ortada ise küçük bir çukurun içinde oyuna has hazırlanan bir parça ağaç bulunur. Ortadaki ağaç iki ucu sivriltilmiştir. Eldeki sopayla ortadaki ağaca vurulur. Ağaç bu çapmanın etkisiyle yükselir ve eldeki ağaçla tekrardan havalanan ağaç uzak mesafeye atılmaya çalışılır. Bulunulan yerden ağacın düştüğü mesafeye kadar adım sayılır. En fazla mesafe toplayan oyunu kazanır. **Çelik çomak** oyununun aynı olmakla birlikte İlimizde değişik şekilde oynanan versiyonu da vardır. Şöyle ki : iki, dört yada altı kişi ile oynanan bir oyundur. Dört beş metre çapında büyükçe bir daire çizilir dairenin tam ortasına küçük bir çukur açılır, yumruk büyüklüğündeki çukurun üzerine Dellur denilen küçük sopa bırakılır ve degenek denilen uzun sopa çukurun içine sokularak destek alındıktan sonra yuvarlağın ortasındaki oyuncu tarafından yuvarlağın dışında uzağa fırlatmaya çalışır delluru (küçük sopayı) havada iken yakalayan rakip oyuncu direk oyunu başlatmaya hak kazanır eğer yakalayamamışsa delluru düştüğü yerden alarak ötedeki büyük dairenin içerisine atıp denk getirmeye çalışır. Dairenin içerisindeki oyuncu da rakip tarafından atılan delluru dairenin içine sokmamak için degeneğiyle (çomağıyla) hamle yapar bu oyun dellur daireye sokulana ya da ebe delluru havada yakalayana kadar aynı kişilerce devam ettirilir. Unutulmaya yüz tutmuş olan bu oyun tarzının kurallarıyla şu anda Avrupa da oynanan beysbola benzemesi dikkate şayandır.

3. **Lap:** bu oyunda herkesin bir yuvası vardır. Taşlar üst üste konulur ve eldeki taş ile veya top ile de bu taşlar devrilmeye çalışılır. Ebe olan kişi devrilen taşları toplayana kadar yuvası kazılır. Ebe taşları topladığı vakit yuvasında olmayan birini yakalarsa o kişi ebe olur.

4. **Bendok:** ip ile oynanan oyundur. İki kişiyle oynanır. Birisi her iki elinin baş ve işaret parmaklarına aldığı bir parça ipi karşısındakinin de onun elinden bozmadan ama farklı şekil meydana çıkaracak şekilde alması gerekmektedir. İpi bozan oyunu kaybeder.

5. **Kayış kızdı:** kemer ile oynanan bir oyun türüdür. Kişi sayısı 2 ve üzeridir. Seçilen kişi kemeri saklar. Diğerleri ise kemeri bulmaya çalışırlar. Kemeri bulan kişi diğer oyuncularını kemer ile kovalar. Tekrardan kemeri bulan kişi saklar.

6. **Kuyu Kazmaca:**

7. **Tekla Gewoki:**

8. **Baş: (Misket):**

9. **Bızmar:**

10. **Kürtik:**

11. **Nehberg:**

12. **Tek:**

13. **Bırr:** 5 veya 10'ar kişiden oluşan iki takımla oynanırdı.

14. **Xellur:**
15. **Qizhal:**
16. **Hol (ço ye Badikâni):**
17. **Pençok:**
18. **Tawş:** Yuvarlak taşlarla oynanıyordu.
19. **Gajo:** Ağaç çubukları ile oynanıyordu.
20. **Hol (Holuç):** Muş'ta taş oyunları da vardır. Adına "Moza" denilen bir taş, açılan çukura düşürmeye çalışan "Holoç", bu kez çukurdaki "Moza" isimli taş çıkartılmaya çalışılan "Moza (Cız)" oyunları taş ile oynanmaktadır. İki takım halinde 5er kişi ile **buz hokeyine** benzer bir oyun. Beş ya da yedi kişilik takımlarla ve sopa ile oynanır. Önce oyun alanında bir çukur kazılır. Çukurun iki ya da üç metre uzağına bir taş konur. Buna "Moza" denir. Kurayla bir ebe seçilir. Ebe mozayı, sopa ile iterek çukura doğru sürükler. Diğer oyuncular buna engel olmaya çalışırlar. Sopalarıyla (sopalara 'degenek' denir) mozaya hızla vurarak uzaklaştırmak isterler. Ebenin sopasıyla diğer oyunculara dokunmaması kuraldır. Ebenin sopası diğer oyunculardan birine değerse 'holoç' olur.
21. **Moza (Cız):** Holoç oyunundaki moza (taş) burada oyunun konusudur. Üç ya da beş kişi ile oynanır. Lap denen ele sığacak kadar düz taşlarla oynanan bir çizgi oyunudur. 25-30 cm çapında bir daire çizilir. Ortasına 'moza' denilen yuvarlağa yakın taş bırakılır. Altı yedi metre uzaklığa bir metrelik çizgi çizilir. Her oyuncu sırayla çizgiden attıkları laplarla mozayı dairenin içerisinden çıkarmaya çalışırlar. Mozayı daireden çıkaran oyuncu her vuruşta yeniden oynamaya hak kazanır. Belirlenen oyu sahasının dışına çıkana kadar oyun devam eder. Oyun, puanlama sistemi ile oynanır. Bu durum sıradaki oyuncu bitinceye kadar ya da sıkılıp pes edinceye kadar devam eder.
22. **Ekmek vermeceli top: Beysbol**
23. **Gele:** Geceleri bir birini kovalama üzerine oynanıyordu.
24. **Hayf hayf:** Kamçıyı yakalama oyunu. (Genelde düğünlerde oynanır.)
25. **Ebe Oyunu:** Tarif edilen kelimeyi bilemeyenlerin cezalandırıldığı "Ebe Oyunu" sık oynanmaktadır. Çocuklardan biri ebe olur. Seçtiği bir canlı ya da cansız herhangi bir nesneyi ad vermeden, bazı özellikleri ile belirterek anlatmaya çalışır. Oyuna katılanlardan hangisi tarifi yapılan varlığı bilirse, ebe elindeki kamçıyı ona verir. Diğerleri kaçırlar. Kamçıyı eline alan yakalayabildiği oyunculara rastgele vurmaya başlar. Bu kovalamaca ebenin 'Şahin' diye bağırmasına kadar sürer. Kamçıyı elinde tutan oyuncu kamçıyı ebeye vermeden yakalanırsa bu defa yakalayan kamçılama başlar. Buda bir fırsatını bulup kamçıyı ebeye verinceye kadar sürer.
26. **Lal (Dilsiz Oyunu):** 10 çocukla oynanan bir oyundur. Çocuklardan biri ebe olur ve ortaya geçer. Diğerleri onun etrafında halka olup yere çökerler. Ebe konuşmadan ısıklık çalarak, farklı sesler çıkararak, komik hareketler yaparak, etrafındakileri güldürmeye çalışır. İlk gülen çocuk ebe olur. O da konuşmadan etrafındakileri güldürmeye çalışır. Hiç gülmeden oyunu sonuna kadar götüren çocuk, oyunun galibi olur.
27. **Yüzük saklama:**
28. **Tut:** Biri uzun diğeri kısa iki çubukla oynanıyordu.
29. **İstop:** Bir grup çocukla oynanan top oyunu.
30. **Ara Kesmece (Birçu)**
31. **Dama**
32. **Mülazımın Kuyusu (Keli Mülazım)**
33. **Lap (Okkel)**
34. **Dombala**
35. **Kokali**
36. **Duduhal (Dadduhal):** Bölgede çocuklar tarafından oynanan oyunların başında; kendi sınırlarına diktikleri üçtaş, diğer ekiplerin yıkmaya çalıştığı bir taş oyunu olan

“Dadduhal” bir ekip oyunudur. Üçer ya da dörderli oynanır. Her ekibin yaklaşık 10 metre uzunluğunda bir oyun çizgisi vardır. Her ekip kendi çizgisine üçtaş diker. Oyuna başlayan ekibin oyuncuları karşı ekibin taşlarını yıkmak için ikişer taş atarlar. Dikilen taşların birini yıkan oyuncu bir taş daha atmaya hak kazanır. Atılan taşların yıkılan taşlara değmemesi bir kuraldır, atılan taş yerdeki taşa değerse o taş yeniden dikilir. Eğer dikili taşların üçü de yıkılırsa, taşları yıkan tarafın oyuncuları diğerinin sırtına biner; karşı tarafın çizgisine kadar götürülme hakkını kazanır. Dikilen taşlar düşürülemezse taş atma sırası diğer ekibe geçer. Oyuncular her atış sırasında duduhel hel hel diye bağırırlar.

37. Çelüm (Çelüm Çemçecük veya Çemçegelin): Oyunu oynayanların, dâhil olanların ve oyuna katkıda bulunanların da eğlendiği ancak asıl amacı yağmur yağdırmak olan dinî bir ritüeldir. Bu oyunda çevrede yaşayan her hane, her birey ve canlı için bereket, bolluk, sağlık ve iyi niyet dilenir. Bu oyunun ana malzemesi olan tahta gelin totem gibi kullanılmış ve İslam geleneğinin dışında ancak İslami gereklere bağlı kalarak Urartulardan günümüze kadar gelebilmeyi başarmış bir geleneksel oyundur. Çelüm çelüm çemçecük ya da çemçegelin, çıkış itibarıyla bir inanışı temsil etse de çocuklar bunu sahiplenmiş, oyuna dönüştürmüş, yayılmasında ve yaşatılmasında önemli rol oynamışlardır. Bu inanış ve oyun, tüm halk kültürü değerlerinde olduğu gibi farklı yörelerde farklı şekillerde yer alsada da Muş kültürü denince ilk akla gelen ve kaybolmaya yüz tutmuş değerlerdendir. İlahi ve maniler eşliğinde oynanan oyun, hem çocuklar için bir eğlence aracı hem de yağmur yağması için edilen bir halk duasıdır. Çelüm Çelüm Çemçecük, tahta bir çömçenin ya da bir araya getirilen çubuk şeklindeki tahta parçalarının çeşitli bez parçaları ile süslenerek gelin haline getirilmesiyle oynanır. Çocuklar bunu kapı kapı dolaştırıp bir yandan yağmur yağması için maniler söylerken diğer yandan kapısını çaldıkları evlerden kendilerine de bir şeyler isterler. Ev sahibi, kapı kapı dolaştırılan bu tahtadan oyuncağın üzerine yağmur yağması dileğiyle su döker, çocuklara da başta şeker olmak üzere evinde var olan yiyeceklerden verir.

38. Ser Salê: Her hane yılbaşı ekmeği yapar. Mahallenin gençleri Hicrî, yılbaşında kapı kapı dolaşır ve mani okuyarak hediyesini ister.

MUŞ HALK OYUNLARI

1. Zeyno:
2. Ağırbar:
3. Yarım Gorani:
4. Hırhır:
5. Gerandi:
6. Yakuşte:
7. Papuri:
8. Çepki:
9. Meryemê
10. Heyf heyf
11. Gırani
12. Sıfkâyî
13. Dommamê

LOGO ÖRNEKLERİ:

